

РОЛЬ ВИКЛАДАЧА В ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ

©Дем'янова В. Г. 2016
<http://orcid.org/0000-0002-5175-2953>

У статті розглядаються роль і функції викладача у процесі організації самостійної роботи іноземних студентів з мовної підготовки в Харківському національному автомобільно-дорожньому університеті. Аналізується зростаюче значення самостійної роботи іноземних студентів у сучасних умовах, питання керівництва та управління самостійною роботою. Звертається увага на те, що успішна підготовка висококваліфікованих фахівців може бути досягнута тільки в результаті правильного поєднання навчальних занять під керівництвом викладача і самостійної роботи. Описуються посібники для самостійної роботи, розроблені в традиційній формі, а також електронний тренажер, оснащений навчально-методичними вказівками викладача. Підкреслюється значення покрокових методичних інструкцій до виконання самостійної роботи, які складені з опорою на поєднання лінгвістичної, морально-етичної та професійної складової навчального процесу. Представлений досвід включення в навчальний процес різних ресурсів і послуг Інтернету. Відзначається, що використання сучасних комп'ютерних технологій змінює роль викладача в навчальному процесі і в значній мірі підвищує ефективність навчання.

Ключові слова: самостійна робота, іноземні студенти, інформаційні технології навчання, позааудиторна робота, електронний тренажер.

Демьянова В. Г. Роль преподавателя в организации самостоятельной работы иностранных студентов.

В статье рассматриваются роль и функции преподавателя в процессе организации самостоятельной работы иностранных студентов по языковой подготовке в Харьковском национальном автомобильно-дорожном университете. Анализируется растущее значение самостоятельной работы иностранных студентов в современных условиях, вопрос руководства и управления самостоятельной работой. Обращается внимание на то, что успешная подготовка высококвалифицированных специалистов может быть достигнута только в результате правильного объединения учебных занятий под руководством преподавателя и самостоятельной работы. Описываются пособия для самостоятельной работы, разработанные в традиционной форме, а также электронный тренажер, оснащенный учебно-методическими указаниями преподавателя. Подчеркивается значение пошаговых

методических инструкций по выполнению самостоятельной работы, составленных с опорой на объединение лингвистической, морально-этической и профессиональной составляющей учебного процесса. Представлен опыт включения в учебный процесс различных ресурсов и услуг Интернета. Отмечается, что использование современных компьютерных технологий изменяет роль преподавателя в учебном процессе и в значительной степени повышает эффективность обучения.

Ключевые слова: *самостоятельная работа, иностранные студенты, информационные технологии обучения, внеаудиторная работа, электронный тренажер.*

Demianova V. G. The role of the teacher in the organization of independent work of foreign students.

The role and functions of teacher in the process of organization of independent work of foreign students at language training lessons in Kharkiv National Automobile and Highway University are regarded. The growing importance of independent work of foreign students in modern conditions, the issue of governance and management of independent work are analyzed. Attention is drawn to the fact that the successful preparation of highly qualified specialists can be achieved only through proper combination of training under the guidance of the teacher and independent work. Exercise books for the independent work, designed in the traditional form and an electronic simulator, equipped with educational and methodical instructions of the teacher are described. The importance of step by step teaching instructions on independent work, compiled with the support of combination of linguistic, moral, ethical and professional components of academic process are highlighted. The experience of inclusion of various resources and Internet services in the educational process are described. It is noted that the usage of modern computer technologies changes the role of the teacher in the learning process and greatly increases the effectiveness of training.

Key words: *independent work, foreign students, information technology training, extracurricular work, electronic simulator.*

Постановка проблеми. У процесі здобуття вищої освіти в українських ВНЗ іноземні студенти повинні вивчити велику кількість дисциплін, засвоєння яких можливе лише при детальній організації самостійної роботи студентів. Викладачі, що працюють з іноземцями на різних етапах навчання, змушені визнати, що більшість з них не вміють самостійно здобувати знання і не мають необхідних навичок самостійної роботи. Між тим успішність навчання у чужій країні на нерідній для іноземних студентів мові багато в чому залежить від рівня їхньої підготовленості, бажання та спроможності до самостійної роботи.

Добре відомо, що успішна підготовка висококваліфікованих фахівців може бути досягнута тільки в результаті правильного поєднання навчальних занять під керівництвом викладача і самостійної роботи. При цьому значення самостійної роботи студентів зростає в сучасних умовах, оскільки науково-технічний прогрес вимагає постійного оновлення знань. От чому особливо важливо приділяти належну увагу питанням керівництва та управління самостійною роботою студентів, підвищенню її ефективності [3].

Метою статті є розкриття, або опис досвіду організації самостійної роботи іноземних студентів у Харківському національному автомобільно-дорожньому університеті, аналіз навчально-методичного і технологічного забезпечення самостійної діяльності студентів з мовної підготовки з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей та рівня володіння мовою навчання.

Аналіз останніх джерел та публікацій. У роботах І. Зимньої, В. Гапочки, С. Хавроніной, О. Акішиной, Н. Метс докладно розглядаються загальнодидактичні, психологічні, методичні аспекти організації самостійної роботи іноземних студентів, розкрито багато сторін досліджуваної проблеми, особливо в традиційному дидактичному плані.

Самостійна робота є найважливішою частиною навчально-виховної роботи, головним методом глибокого і всебічного вивчення та засвоєння навчального матеріалу і знаходиться у прямій залежності від здатності студента самостійно і творчо працювати. У широкому сенсі під самостійною роботою слід розуміти сукупність всієї самостійної діяльності студентів як у навчальній аудиторії, так і поза аудиторією, в контакті з викладачем і за його відсутності.

У рамках нашої статті, розглядаючи питання самостійної роботи студентів, ми будемо мати на увазі в основному позааудиторну роботу. Під самостійною роботою ми будемо розуміти таку форму навчального процесу, яка здійснюється в позааудиторний час і в ході якої студенти здійснюють творчу, активну, напружену розумову діяльність з оволодіння сутністю того чи іншого навчального предмета як за завданням викладача, так і за власним рішенням, без сторонньої допомоги [2].

Виклад основного матеріалу. Виділяють наступні ознаки самостійної роботи:

1. Проводиться студентами в позааудиторний час, тобто за межами годин, що відводяться на лекції, семінари, консультації.

2. Ритм роботи, дозування часу на вивчення питань встановлюється самим студентом.

3. Здійснюється, як правило, без присутності викладача, але при активному його керівництві.

4. Головна мета самостійної роботи студентів - набуття і глибоке осмислення нових знань [4].

Самостійній роботі іноземних студентів у Харківському національному автомобільно-дорожньому університеті традиційно приділяється велика увага. Кількість годин, що відводяться на самостійну позааудиторну роботу, постійно збільшується. Це зумовлено необхідністю розвитку у студентів здібностей до самоорганізації, самонавчання, а також безперервно зростаючими можливостями використання в навчанні сучасних інформаційних технологій.

Значення самостійної роботи у процесі мовної підготовки у ВНЗ важко переоцінити, тому що цей вид діяльності розширює лінгвокраїнознавчий кругозір студентів, розвиває загальнонавчальні вміння, мовні та мовленнєві навички, а також сприяє розвитку таких особистісних характеристик, як активність, самостійність, цілеспрямованість, що лежать в основі професійних компетенцій майбутніх фахівців.

Важлива роль в організації самостійної роботи іноземних студентів належить викладачу-філологу. Від його уміння організувати самостійну роботу залежить успіх вивчення нової для студентів мови. Діяльність викладача щодо організації самостійної роботи іноземних студентів доцільно оцінювати з точки зору функціонування наступних параметрів:

1. Проектувальна діяльність, що передбачає обґрунтування необхідності самоорганізації, планування роботи на заняттях і під час позааудиторних занять, зіставлення обсягу часу самостійної роботи з даного предмету з загальним обсягом часу, відведеного на предмет, врахування психологічних особливостей студентів групи.

2. Конструктивна діяльність, що обирає методику проведення заняття, яка сприяє самостійній роботі, адаптує цю методику до розуміння студентів, враховує індивідуальні можливості учнів та визначає методику проведення домашньої самостійної роботи.

3. Організаторська діяльність, що дозволяє впевнено використовувати традиційні методи навчання, варіювати методи навчання при наявності складного інформаційного матеріалу, здійснювати контроль за виконанням самостійних завдань студентів.

4. Комунікативна діяльність, що визначає володіння культурою мови та поведінки, встановлення продуктивних відносин з учнями.

5. Гностична діяльність, що аналізує діяльність студентів, зіставляє досягнутий результат із запланованим, корегує діяльність учнів для досягнення запланованої мети, привчає учнів до самоаналізу діяльності і результатів [6].

Однією з важливих умов ефективності самостійної роботи іноземних студентів ми вважаємо забезпечення студента необхідними методичними та навчальними матеріалами. В Харківському національному автомобільно-дорожньому університеті для іноземних студентів розроблені посібники для самостійної роботи з мовної підготовки, у яких викладачем чітко продумана логічна схема завдань, запропонованих для самостійного виконання; конкретизована мета роботи, її зміст; чітко визначена форма вираження результату (усна, письмова); визначені форми перевірки результату самостійної роботи.

У процесі формування самостійної навчальної діяльності іноземних студентів викладач контролює хід виконання навчальних завдань і самооцінку студентами досягнутих результатів, виявляє білі плями у знаннях і вміннях, оцінює результати діяльності, виховує у студентів позитивні мотиви і цінності. За допомогою відбору навчального матеріалу і змісту роботи викладач допомагає іноземному студенту-майбутньому фахівцю сформуватися як цілісній особистості. Для того, щоб зробити процес навчання ефективним, викладач повинен діяти на випередження, тобто допомогти іноземному студентові раціонально організувати свою самостійну роботу і мінімізувати можливі помилки.

Сьогодні у вишах на особисте спілкування викладача і студентів відводиться не так багато годин, тому викладач повинен знайти способи повноцінного виховного впливу на формування особистості іноземного студента.

Одним з каналів впливу на формування особистості, що дозволяє одночасно вирішувати дидактичні завдання і дає студенту можливість

відчувати присутність особистості викладача, є покрокові методичні інструкції, рекомендації до виконання самостійної роботи з РЯІ, що складені з опорою на поєднання лінгвістичної, морально-етичної та професійної складової навчального процесу.

Покрокові методичні інструкції нашого посібника для самостійної роботи іноземних студентів стимулюють їхню пізнавальну активність і прискорюють темпи формування мовних навичок і умінь під час засвоєння нової для них мови. Домашні завдання нашого посібника побудовані на матеріалі наукового стилю мови і матеріалі мови спеціальності іноземних студентів і допомагають вирішувати завдання міжпредметної координації навчання російській мові і спеціальних дисциплін.

В інструкціях посібника знайшли відображення загальні завдання, що об'єднують викладача мовної підготовки і викладача-предметника:

- навчити роботі з підручником (текстами, таблицями, схемами, малюнками, фотографіями та ін);
- навчити виконувати домашнє завдання, дотримуючись потрібної послідовності;
- навчити студентів раціонально планувати самостійну роботу в позааудиторний час;
- формувати навички і вміння самостійного вивчення і ознайомлюючого читання наукових текстів;
- навчити загальним прийомам роботи з текстом;
- ознайомлення з формами короткого і раціонального запису змісту тексту (складання планів, тез, рефератів, конспектів тощо);
- ознайомлення із загальними прийомами пошуку додаткової інформації у різних джерелах;
- навчити користуватися словником і довідковою літературою.

Посібник включає засоби управління, що супроводжують самостійну роботу: коментарі, пояснення, поради, довідки, схеми, таблиці. Вони являють собою чітко продуману систему, здатну в певній мірі заповнити відсутність викладача під час виконання роботи. Керуючі засоби дозволяють поєднувати у собі контроль викладача і самоконтроль учнів.

Коментар, що випереджає самостійну роботу, дається учням письмово разом з навчально-методичними матеріалами. Він спрямований на зняття

лексико-граматичних труднощів. Звернення до пояснень, порад, довідок рекомендується у разі труднощів і помилок, допущених у роботі. Частина завдань, спрямованих на перевірку глибини розуміння, передбачає аудиторний контроль.

Наш посібник для самостійної роботи розроблено у формі робочого зошита студента і більшість контрольних завдань в ньому виконуються у письмовій формі, що передбачає як виявлення знань з певної лексико-граматичної теми, так і вміння самостійно робити висновки і узагальнення, творчо використовувати знання та навички.

Для самостійної роботи іноземних студентів нами розроблені також комп'ютерні тренажери до підручника «Мовна підготовка іноземних студентів інженерних спеціальностей».

Загальновизнано, що сучасна система освіти з появою Інтернету вступила в нову фазу свого розвитку, і в цьому контексті актуальною стає завдання вдосконалення дидактичної теорії навчання стосовно до нових освітніх умов.

Під час організації самостійної роботи іноземних студентів ми розглядаємо сучасні комп'ютерні технології як інформаційні технології навчання, що інтегрують аудіовізуальну інформацію будь-яких форм (текст, графіка, анімація та ін.) і реалізують різноманітність форм самостійної діяльності з обробки інформації, що представляє величезний діапазон можливостей для підвищення якості навчання.

Викладачі, які розробили електронний тренажер, переслідували мету максимально використати такі можливості комп'ютера, як інтерактивність, зворотній зв'язок і спілкування/діалог з користувачем, варіативність застосування, використання ілюстрацій (малюнків), звук, який дає можливість активізувати навички аудіювання, можливості пошуку за будь-яким словом, що перетворює електронний посібник у довідник, причому довідник дидактичного характеру, постійне оновлення вправ у залежності від побажань користувачів.

Навчально-методичні інструкції, розроблені викладачами-філологами для самостійної роботи з електронним тренажером, націлюють іноземних студентів на виконання вправ різного характеру: складання тексту з різних елементів; реконструкція тексту; синонімічні заміни в тексті, перестановки; перевірка розуміння змісту за допомогою вправ на множинний вибір або реконструкцію

тексту; компресія тексту з семантичним і формальними показниками; заповнення анкет, карток та ін.

Електронний тренажер, що оснащений необхідними навчально-методичними інструкціями викладача, дозволяє тренувати різні види мовної діяльності студентів, допомагає усвідомити мовні явища, автоматизувати мовні і мовленнєві дії, а також забезпечує реалізацію індивідуального підходу й інтенсифікацію самостійної роботи іноземних студентів.

Електронний тренажер у певному сенсі виступає і функції репетитора, який допомагає кожному учню знайти свій найбільш зручний шлях вивчення іноземної мови на основі таких методів навчання, як показ ситуації спілкування, пояснення і коментарі, а також організація тренування і вживання навчального матеріалу в мовленні.

Для самостійної роботи іноземних студентів нами використовуються не тільки комп'ютерні навчальні програми (тренажери), але і різні ресурси і послуги Інтернету.

При включенні Інтернет-ресурсів у навчальний процес викладач ретельно продумує свої методичні цілі, оскільки безсистемне використання Інтернет-ресурсів навряд чи дасть бажаний результат, а також забезпечує студентам необхідну підтримку у вигляді докладних інструкцій, консультацій і технічних тренінгів. Таким чином, роль викладача в даному випадку полягає насамперед у тому, щоб правильно зорієнтувати студента у величезній кількості Інтернет-ресурсів, що значною мірою підвищує ефективність навчання. Зазвичай у навчальних цілях ми використовуємо такі ресурси, як електронна пошта, телеконференція, веб-форуми, чати а також різні пошукові системи і інформаційні каталоги.

На наших заняттях Інтернет-ресурси використовуються найчастіше у формі включення в контекст уроку автентичних матеріалів мережі, а також для самостійного пошуку інформації в рамках заданої теми. При цьому викладач попередньо докладно пояснює студентам мету звернення до Інтернет-ресурсів.

Використання Інтернет-ресурсів підвищує активність студентів і змінює роль викладача. Викладач виступає тут в якості консультанта та координатора. У студентів зростає рівень мотивації, підвищується прагнення самостійно знайти і вивчити необхідну інформацію.

Висновки. Досвід роботи показує, що сформована в Харківському національному автомобільно-дорожньому університеті система організації самостійної роботи дозволяє активно стимулювати пізнавальну активність учнів і прискорити темпи формування у них умінь та навичок практичного характеру при освоєнні нової мови, зробити процес навчання іноземних студентів більш ефективним.

Література

1. Акишина О.А. Самостоятельная работа учащихся в практическом курсе русского языка как средство интенсификации обучения / О.А. Акишина, Н.С. Метс // Интенсификация учебного процесса и интенсивные курсы обучения русскому языку иностранных студентов подготовительных факультетов.– Одесса, 1989.– 230 с.

2. Зимняя И.А. Психология обучения неродному языку / И.А. Зимняя.– М., 1989.–245 с.

3. Козаков В.А. Самостоятельная работа студентов и ее информационно-методическое обеспечение / В.А. Козаков. – К.: Вища школа, 1990. – 256 с.

4. Коряковцева Н. Ф. Современная методика организации самостоятельной работы изучающих иностранный язык/ Коряковцева Н. Ф. – М. : АРКТИ, 2002. – 176 с.

5. Моргунова Н.С. Мовне портфоліо як інструмент самооцінки досягнень студентів у процесі навчання української мови як іноземної / Н.С.Моргунова // Педагогіка та психологія : зб. наук. праць. – 2015. – Вип. 51.– с. 67-75.

6. Пидкасистый П. И. Педагогика : учебное пособие / П.И. Пидкасистый. – М.: Гардарики, 2004. – 528 с.